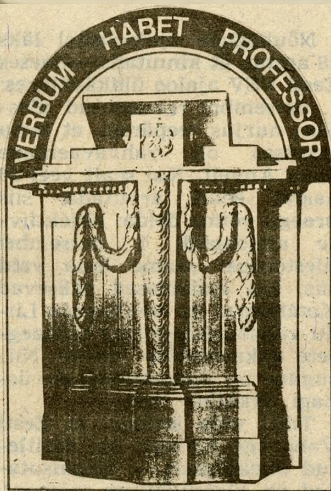

prof.
VÄINO RAJANGU

Käesoleva loo tellimisel palus «Edasi» toimetust kirjutada mul mitte kui ametimees, vaid kui teadlane. Pean aga kohe ütleva, et vahet teha polegi nii lihtne. Olen juba 1981. aasta suvest olnud põhikohaga administratiivtööl ja teadusega tegelnud hommikuti, õhtuti ja nädalavahetusel. Samas pean lisama, et mul on seni tööga vedanud: on ju põhi- ja teadustöö oma valdkondadelt osaliselt kattuvad, teineteist täiendavad. Sellist õnnelikkust olukorda ei ole kahe isanda teenritel mitte alati. On küllalt administratiivtööl olijaid, kelle põhitöö ja teadustöö on täiesti erineva sisuga ja kokkupuutepunktid on väga põgusad. Näiteks parteitööl oleva tuumafüüsiku.

Teaduse ja kõrgkoolides täheldatakse praegu teadlastest organisaatorite ja juhtide, liidrite defitsiiti. Juhtide probleem on aktuaalne ka rahvamajanduses ja see mõjutab meie kõigi elluviidavat perestroikat. Töö tuleb ära teha reaalsest, mitte aga väljamõeldud, ideaalsete inimestega. Valik tuleb teha olemasolevatest, parima variandi kasuks.

Palju räägitakse heade juhtide vähesusest, aga küsimus on laiem, tuleks rääkida heade töötajate vähesusest üldse. Ühel õhtul kohvikus istudes tabasin end mõttelt, et aeglane teenindus on põhjustatud konkreetsetest inimesest — ettekandjast — või siis rakendatud majandusmehhanismist, mis ei pane ettekandjat huvituma klientide kiirest teenindamisest. Mõte kaldus majandusmehhanismi puudulikkusele. Kui nüüd rääkida riiklikus ulatuses, siis oleme püstitanud eemärgi võtta kasutusse majandushoovad. Teiste sõnadega, rohkem tegija peab ka rohkem saama ja ilmselt kohvikus need asjad veel nii korraldatud ei ole. Ettekandja on kehtestanud oma süsteemi, mis seisneb kliendi arve suu- rendamises. Siin põimuvad omavahel majanduslik huvitus ning kutse-eetika.

Majandushoovade kasutamine nõuab ka korralikku arvestust ja analüüsi, mida peab tegema hea raamatupidaja. Missugune on aga meie raamatupidamise kaader? Suures osas nõrk. Arvukalt töötab ilma eriharidusega inimesi. Paljud, kes on vastaval alal diplom saanud, on üle läinud mitterialasele tööle. Kuni me raamatupidajate tööd kallimalt tasustama ei hakka, ei saavuta me ka täit edu perestroika elluviimisel. Palga puhul ei ole niivõrd tähtis absoluutne, kuivõrd tase teiste palkade suhtes. See põhimõte käib nii raamatupidajate kui ka kõikide teiste töötajate kohta ning siin võib viimasel ajal täheldada erinevate valdkondade esindajate palkade proportsiooni nihkumist õiges suunas. Proportsioonid on tähtsad igas eluvaldkonnas, olgu siis tootmise ja sotsiaalsfääride arendamise vahekorras, sotsiaalsfääris endas, erineva haridustasemega töötajate arvus vm. Ühe lüli või valdkonna liigne arendamine, mis toob kaasa teiste valdkondade mahajäämuse, põhjustab kokkuvõttes kahju.

Kui valmistame ette liiga palju insenere ja samal ajal oskustöölise ettevalmistus jääb soiku, siis kokkuvõttes jääb tulemus soovitud kehvi- maks. On vaja, et inseneride, tehnikute ja oskustöölise vahekord oleks võimalikult lähedane nõutavale. Siis on loodud eeldused, et igaüks saab teha haridustasemele vastavat tööd, et oskustöölised viivad insenerimõtte ellu.

Nii mõnigi kord on räägitud, et kunstnik teeb pildi valmis, aga pildi raami tegemiseks ei leia vajalikku meest. Eks ka jastu ka siin kutsehariduse senised vajadused.

Igas rahvamajandusharus on kõrg-, keskeri-, kutse- ja üldharidusega töötajate tegelik ja nõutav struktuur erinev. Parajad struktuuri selgitavad teadlased, kusjuures ei saa piirduda ainult hetkeseisuga, vaid tuleb mõelda ka

tuleviku peale. Haridussüsteemis nõuab kaadri ettevalmistus palju aastaid ja seetõttu ilma kaadrivajaduse prognoosideta läbi ei saa. Perestroika tingimustes, kus olukord kohati hüppeliselt muutub, on kaadrivajadust ette arvata eriti keerukas. Prognoosid on aluseks plaanide koostamisel, mis omakorda määravad ära noore põlvkonna saatuse.

Kõrvuti haridussüsteemis ettevalmistatava kaadri kvantitatiivse struktuuriga on väga oluline ka kvalitatiivne — sisuline — külg. Mind pani mõtlema pedagoogikakandidaat Toom Õunapuu artikkel «Emakeeleõpetus jälle teelahkmele?» möödunud aasta 29. novembri «Noorte Hääles», kus ta kirjutab sellest, et eesti keele õpetus on jõudnud neljandale teelahkmele viimase 15 aasta jooksul. Paratamatult tekib küsimus, kuhu me tormame. Meil ei ole veel üks tee lõpuni käidud (õpilased pole veel kõiki klasse läbinud), kui juba valime uue tee.

Kas muudatused on tehtud muudatuste eneste pärast või on saavutatud ka sisuline edasimineki, jääb sellises olukorras aruamatuks. Ilmselt peitub meie häda ka selles, et me ei tunne täielikult minevikku ega ole eelnenud aastatel ära kasutanud võimalusi avalikuks aruteluks, mida on pakunud erialane ajaleht «Nõukogude Õpetaja» ja ajakiri «Nõukogude Kool». Meie vabariigis tuleks jõudude ümberpaigutamiseks luua üks uurimisüksus, labor või sektor, kus süsteem-
et uuritaks meie pedagoogika ajalugu. Siis saaks igale uuele teelahkmele meie pedagoogikas anda kõigepealt ajaloolise hinnangu. Küllap siis selguks, et nii mõnigi kord on uue pähe pakutu juba kunagi kõrvalejätud vana. Sellist kunagi kõrvalejätetu väljapakkumist esineb aeg-ajalt ka kõrgkoolis.

Meie haridussüsteemis on mõndagi, mis vääriks esile- tõstmist nii üleliidulises kui ka rahvusvahelises ulatuses. Oma kogemusi väljaspool

koduvarariiki levitama aga oleme küll ülimalt tagasihoidlikud. Meid tõmmatakse üleliiduliselt tähtsate otsuste väljatöötamisele kaasa ainult siis, kui teatakse, et meil on selles valdkonnas saavutatud midagi olulist. Nii et suuremat pealehakkamist meie kogemuste levitamisel!

Palju on räägitud erinevatest koolistruktuuridest, 4+5+3, 5+5+2 jne. Sealjuures ei ole veenvaid põhjendusi, mis näitaksid praeguse struktuuri aegumust. Kooli tuleb uuendada kõigepealt sisuliselt, mitte aga vormiliselt. Üldhariduskooli uuendamine oli arutusel detsembrikuus Ministrite Nõukogus Indrek Toome juhitas ametkondadevahelises haridusprobleemide komisjonis, kus langetati otsus, et kooli struktuuri ei muudeta. Ühtlasi peeti vajalikuks, et kooli uuendamise põhimõtteid selgitataks ka ametkondadele, kelle töö haakub kooli uuendusega. Nendeks on plaanikomitee, rahandusministeerium, kõrg- ja keskerihariduse ministeerium, kutsehariduskomitee, kirjastuskomitee ja teised. Ainult igakülgsest läbi kaalutud ja reaalsest võimalustega seostatud kooli uuendamise mõte on elluviidav. Muidu võib juhtuda (nagu korduvalt on juhtunud), et kavandame vägeva perspektiivi, loome illusiooni helgest tulevikust ja teoks teeme sellest ainult osa. Üheks selliseks näiteks on aastate eest kõrgel tasemel vastuvõetud plaanid Tartu Riikliku Ülikooli väljarendamise kohta. Perestroika nõuab meilt ka oma töös reaalseid paremaid tunnetamisi.

Ajalehes «Edasi» avaldasid S. Kallas, T. Made, M. Titma ja E. Savisaar ettepaneku Eesti NSV üleviimisest täielikule isemajandamisele. Selle artikli ideed on tekitanud, nagu ka kooli uuendamise ideed, palju vastandlikke arvamusi. Tulevik näitab, missugused ideed teotuvad ja missugused jäetakse kõrvale, kuid üht võib juba täna positiivselt ära märkida. See on rahvas suure huvi tekkimine majandusprobleemide vastu. Inimesed, kes varem majandusalasest artikleid ei lugenud, loevad neid nüüd põhjalikult, vaidlevad ja väitlevad. Majandusteadlaste ja praktikute ülesanne on nüüd kasutada seda huvi inimeste majandusalasest harimiseks. Kuna ka noorte huvi majandusprobleemide vastu on kasvanud, siis julgen ennustada, et tänavu on TRÜ, EPA ja TPI majandusteaduskonda astuda soovijaid varasemast rohkem. Selle prognoosi paikapidavust saab kontrollida juba juulikuus.

Igapäevane elu koosneb üksikprobleemidest, mis moodustavad omavahel süsteemi. Mida süsteemsemalt me oma probleemid lahendame, seda suuremat edu on oodata ka perestroika elluviimisel.